

Др. Василь Пашницький (Dr. Basilius Pašnyčkyj)

Культ Пр. Діви Марії на укр. землях (De cultu B. Mariae Virginis in Ucraina)

Всі католицькі народи почитають Пречисту Діву Марію та в Її честь будують величаві святині. Між тими святинями є й такі, що до них спішать паломники з усіх сторін, щоб у стіп Марії зложити свої болі й свої терпіння. Є це здебільша місця, що вславилися чудами. Відомі є з чудес м. і.: німецька святиня в Марія Цель, швайцарська в Айнзідельн, бельгійська в Тонберн і Галле, французькі святині: в Люрд, Ля Салет, Ліоні, Марсилії, Шартр, еспанські: в Сарагоссі, Мадриті, італійські: в Римі, Льоретто, Фльоренції, Неаполю, в Помпеях. Китайці посвятили Преч. Діви Марії першу католицьку святиню в Пекіні, Японці в Нагасакі, Мурини моляться до Неї над водами ріки Замбезі, Індіани в пралісах Америки. Куди тільки дійшла „Благовість“, там поширився теж культ Марії.

Український нарід вибрав собі також уже від початків свого навернення на християнство Преч. Діву Марію за свою Заступницю й Матір. В Києві одна з найстарших святинь, що її збудував князь Володимир Великий, була під покровом Пречистої Діви (т. зв. десятинна церква). Від тої церкви звався Київ „Десятинним городом Богородиці“. Опісля побудовано ще й інші святині в честь Пр. Д. Марії, нпр. церкву Успенія Преч. Діви на Подолі й церкву Благовіщення над Золотими воротами (що її збудував князь Ярослав Мудрий). А в церкві св. Софії зберігається прегарний мозаїковий образ, що представляє Божу Матір, як Вона піднесеними вгору руками благословить український нарід.

Не тільки в Києві, але також і по всіх інших місцях в Україні були збудовані святині в честь Марії. В Чернигові Святослав Всеволодич збудував церкву Благовіщення, Мстислав Ізяславич церкву Успенія Пресв. Богородиці в Пирогощі. В Новгороді та в Переяславі були також святині в честь Пр. Діви. Галицький король Данило збудував рівнож багато святинь у честь Пресв. Богородиці Марії. В великій пошані були в Україні передовсім чудотворні ікони Пр. Діви. З Іпатського літопису довідуємося, що на цілу Русь славилася чудами ікона Богородиці Пирогощної. До неї звертає перші кроки визволений з половецького полону князь Ігор, герой лицарського епосу „Слово о полку Ігоря“. Цей образ забрав пізніше Андрій Юрієвич до Суздаля,

звідкіля перенесено його до церкви в Володимирі, а з Володимира до Успенської церкви в Москві. Чудотворними іконами була теж ікона Пресв. Богородиці в церкві св. Бориса й Гліба в Вишгороді, як також ікони: в Софійській катедрі в Києві, в Печерській Лаврі, в Галичі, Новгороді і т. д.

З Русі походить також чудотворна ікона Божої Матері в Ченстохові. Що це твір византійської штуки, про це не може бути навіть сумніву. Історія походження ікони також це стверджує. Цю ікону привезла дружина св. Володимира, Анна, з Царгороду до Києва. Пізніше дісталася вона на княжий замок у Белзі, а князь Владислав Опольський вивіз її між рр. 1373-82 до Ченстохови, до монастиря ОО. Павлинів.

Від XVI в. Мати Божа виступає як опікунка Запоріжжя. На Січі збудовано в її честь церкву св. Покрови. Ще й тепер зберігається образ Божої Матері, що благословить козаків. По зруйнуванню Січі 1772 р. Запорожці, йдучи за Дунай, взяли з собою той образ як найдорожчий скарб і примістили його в провізоричній каплиці в новій Задунайській Січі. Одиноким скарбом, що його рятують Запорожці після погрому під Полтавою, це також саме образ Божої Матері. Згадує про це Шевченко в своїй поемі „Іржавець“:

„Як мандрували день і ніч,
Як покидали Запорожці
Великий Луг і Матір Січ,
Взяли з собою Матір Божу
І більш нічого не взяли“...

Той образ Пресвятої Діви Марії поставили були Запорожці в наметі й молилися до нього. А коли після полтавського погрому війська Петра I. ширили в Україні знищення й смерть, тоді

„Заплакала Мати Божа
Сльозами святыми.
Заплакала милосерна
Неначе за Сином.
І Бог глянув на ті сльози
І на Україну
За козацькіі і за тіі пречистіі сльози
Побив Петра...“

Пізніше образ Пречистої Діви примістили Запорожці в Іржавці в мурованому храмі. Нарід вірить, що з того образу за всіди спливають сльози, скільки разів загрожує Україні якась більше нещастя.

Культ Преч. Діви Марії не минув без сліду; він причинився подекуди до оживлення культу Печерської Богородиці. Той чудотворний образ у Печерській Лаврі з давніх часів оснували

люди сіткою легенд. Про генезу церкви Успенія, що в ній знаходиться образ Божої Матері, розказує легенда таке: Мати Божа Влахернська в Царгороді бажала оселитися над Дніпром. Тому прикликала мулярів, що перед ними зявилися за її посередництвом святі: Антоній і Теодосій Печерські. На їхнє прохання почали мурувати мулярі церкву. Все, що вони чинили при тій будові, діялося під впливом Божої Матері, що в сні обявляла їм свої наміри й пляни. Коли вже церква була готова, зявилася в ній на своєму місці ікона Преч. Діви.

Славу Печерської ікони, крім Патерика та його перерібок, голосив цілий ряд визначних письменників тодішнього часу, як нпр. Кальнофойський у своїм творі *Тератологія* (1638 р.), Іоаннікій Галятовський у творі: „Небо Новое“ (1677), Лазар Баранович у збірці оповідань про чуда Божої Матері: „Найясніша неба і землі цариця“ (1683), Антоній Радивиловський в „Огородку Матери Божої“ (1676), Іван Максимович у віршах „Радуйся Маріє“ й багато інших менше відомих письменників.

З цілої повені почаївських легенд треба згадати про ті, що без сумніву впливали на народню фантазію й будили ще більший піетизм для чудотворної ікони. Одна з найдавніших почаївських легенд оповідає про монаха, що в часі татарського наїзду 1607 р. приніс у жертву Марії свою власну голову. Пізніша легенда з 1674 р. оповідає про плач ікони й про чудесне визволення невільника з турецької неволі. Найпопулярніша зі всіх легенда про чудесну оборону Почаєва перед Турками, дала тему до відомої пісні: „Ой зійшла зоря вечерова“.

Богородиця чернигівського Ілїнського монастиря мала за собою також традиційну славу. В XVII і XVIII вв. хвалять її, не менш від Печерської, такі письменники, як: Галятовський, визначний проповідник у могилянській плеяді („Скарбниця“ 1676; „Небо новое“ 1677); св. Дмитро Туптало-Ростовський, митрополит і автор „Четті Мінеї“ й „Житія Святих“ (4 великі томи), що належали до найпопулярніших книжок у словянських землях поруч польських проповідей Скарги; Лазар Баранович, автор „Руна орошеного“, і Максимович. На підставі їхніх оповідань чудотворний образ 1662 р. сам оборонився перед Татарами, осліпивши їх, і через вісім днів проливав сльози над нещастям української землі.

Про те, що Мати Божа проливає сльози над долею українського народу, існує в Україні ще й тепер багато легенд. Передовсім у т. зв. Калинівських піснях збереглися мотиви плачу Богородиці, яка бачить, як терпить і стогне ціла українська земля під більшовицькою кормигою. В єдиної, доброї Порадниці шу-

кав нарід рятунку від лихої дійсности. Первісна легенда, що з неї пішли всі інші, оповідає про чудотворну силу хреста під селом Калинівкою:

„Стояв під Калинівкою при дорозі хрест; на тому хресті було Розпяття. У той хрест вистрілив один збитошник (у пізніших легендах: Москаль), і поцілив саме в Розпяття. З рани Розп'ятого поллялася кров, що безупинно стікала з хреста. Прийшла Божа Мати й хоч обмивала рану сльозами та обтирала своїм волосям, всежтаки кров і дальше спливала поволі з хреста. Стали люди ходити до того хреста й ті, що щиро молилися, дізнавали на собі чудесних ласк: сліпі ставали видючими, хорі видужували. А зі сліз Божої Матері повсталала криниця“.

Навіть деколи з уст радянських поетів, що як відомо, мусять писати тепер тенденційно, по шабльону, прославляючи революцію та її наслідки, виривається від часу до часу слово правди й зітхнення до Пречистої Богородиці:

„Мадонно моя, Пренепорочна Маріє,
Прославлена в віках,
На наших самотніх вівтарях
Лиш вітер віє“,

скаржиться потиху один із відомих поетів, Тичина. Той самий поет дав також прегарну картину, на основі народніх легенд про Пречисту Діву, як то Вона ходить полями як Скорбна Мати та ломить руки над недолею української землі.

Вже те саме, що не зважаючи на більшовицькі переслідування, культ Марії замість маліти, зростає з подвійною силою, виразно свідчить, що український народ вибрав собі добру й єдину Опікунку, яка не дасть йому загинути, виведе його на дорогу правдивої католицької віри та визволить його з жидівсько-більшовицького ярма.

До галицьких Українців, що були довгі віки православні, як і їхні брати з України, прийшов культ Богородиці разом із вірою. Пізніше, після прийняття Унії 1596 р., культ Божої Матері знайшов на нашій землі тривалішу підставу та розвивався з подвійною силою, тим більше, що й обставини були тут більш пригожі. Багато місць вславилося чудами. До кожного чудотворного образу існували пісні, що їх співали побожні прочани. Славний є образ Божої Матері в Крилосі, Настасові, Новому Самборі, Паньківцях, Перемишлі, Підгірцях, Підкаменю, Камінці Струмиловій, і т. д. Дуже популярна є пісня до Божої Матері Підкаменецької: „Пречистая Діво, Мати Руського Краю“, що й досі вважається за свого рода церковний гимн.

Але найславнішими іконами в галицькій Русі є без сумніву старі ікони: зарваницька, жидачівська й гошівська.

Походження зарваницької ікони навязує місцева традиція з княжою добою, тобто посередньо з Києвом, хоч правду кажучи ця ікона походить із пізнішого часу (XV-XVI вв.). Одна легенда оповідає, що зарваницька Богородиця з'явилася над джерелом одному монахови, який утікаючи перед Татарами, прибув над Стрипу. На основі іншого переказу зарваницька Богородиця покарала за гордість галицького князя, а опісля простила йому, коли він упокорився перед Нею.

Жидачівська ікона, як свідчить про те напис, намальована 1406 р. З нею зв'язані є дві легенди. Одна з них оповідає, що ікона Божої Матері з'явилася на грушці, звідкіля забрали її до костела. Але хоч костел був замкнений і стережений, ікона знову з'явилася на грушці. На тому місці збудовано церкву з келіями для сімох монахів (Петрушевич, Сводная галичско-русская лѣтопись [Львів 1887] під р. 1757). Друга легенда каже, що ікону зловили рибаки на ріці Стрию й примістили її провізорично в каплиці; пізніше перенесено її до жидачівської церкви. Книга, присвячена чудам жидачівської ікони, нажалі пропала. Залишився тільки наголовок: „Руно орошенное Пречистой Дѣвы Маріи, чудодѣственная благодати роса отъ чудотворнаго ея образа истѣкающая въ Жидачевѣ“.

Гошівська ікона має славу неспалимої й слізної. Давня легенда подає, що вона була спочатку в посіданні якогось Мирая й вже тоді прославилася як чудотворна, коли з'явилася Миряєви в часі пожегу як неспалима. В часі козацьких воєн донька Мирая схоронилася в домі Гошовського разом із іконою, але втікаючи забула її взяти з собою. Гошовський зрадив невимовно тою цінною іконою й не звернув її власникови. Однак Божа Мати плакала в домі Гошовського й це спонукало його 1736 р. передати ікону до парохіяльної церкви. В церкві не хотіли примістити ікони на престолі; тому Гошовський віддав її Василянам у Гошові, що проживали там від половини XVII в. За згодою митрополита Льва Шептицького монахи спровадили врочисто ікону до своєї церкви. Накінець 1758 р., подарував Гошовський Василянам під будову нової церкви гору, що зветься тепер „ясною горою“ — від проясненого сльозами виду Богородиці.

З цього короткого перегляду можнаб учинити висновок, що культ Марії на українських землях є глибоко закорінений. Під покров Божої Матері горнувся наш народ завсіди. Марія це „твердь, ограда галицких чад“, це Мати цілого нашого краю.

В піснях, легендах, оповіданнях завсіди бачимо Її — Покровительку вбогих і покривджених та Заступницю всіх християн. Подекуди можна навіть сказати, що історія християнства на Русі — це історія культу Пр. Діви Марії, бо почитання Божої Матері було від давних часів головним осередком нашого релігійного життя.

БІБЛІОГРАФІЯ: Ks. Al. Fridrich: *Historye cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*. Kraków 1904. — Грушевський: *Історія України-Руси*, т. I-III. — Матвійко Василь: *Пресв. Діва Марія в українсько-руських піснях обрядових (народних і духовних)*. — Петрушевич: *Сводная галичско-русская лѣтопись*. Львовъ 1887. — Др. В. Щурат: *Марійський культ на українських землях давньої польської держави* („Нива“ [Львів 1910], чч. 10, 11, 13-14). — Др. Щурат: *Зарваниця. Перемишль 1902*
